

İKTİDARIN
KAMUYA YANSIMA BİÇİMLERİ ÜZERİNDEN SOKAK
ADLANDIRMALARI: BİŞKEK KENTİ TOPONOMİ DENEMESİ

Arş. Gör. Niyazi AYHAN

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi

İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

Bişkek

ÖZET

Sovyet ülkeleri bağımsızlıklarıyla birlikte yeni bir ulus-devlet inşasında hızla eski Sovyet etkilerini ortadan kaldırmaya yöneldiler. Bu amaçla Sovyet Döneminden kalma sembollerin yerini ulusalcı/milliyetçi simgelere dönüştürmeye başladılar. Bu çalışmada da bu anlamda cadde ve sokak adlarında yapılan değişiklikler incelemeye tabi tutulmuş, Kırgızistan'ın bağımsızlığına kadar geçen süreçteki siyasi dönemler ele alınarak sokak adları ve iktidar arasında bağın analizi hedeflenmiştir. Gramsci'nin hegemonya kavramından hareketle özellikle Sovyet Döneminde rızanın üretilmesi sokak adlandırmaları ile düşünme ve görme biçimleri üzerinden yeniden üretilmiş, bu şekilde de toplum rızası sistemli biçimde yönlendirilmiştir. Çalışmada rıza üretimi bağlamında *Sovyet Öncesi, Sovyet ve Sovyet Sonrası Dönemlerin* sokak adlarının incelemeye alınması planlanmıştır. Sovyetler Birliği Feodal Dönemdeki bütün sokak adlarını değiştirip, topluma varlığını bu şekilde de hissettirmeyi planlarken sistemli bir programdan hareket etmiştir. Bağımsızlık Döneminde Kırgızistan ise, Sovyetlerden kalan sokak adlarının tamamını değiştirmeyi yeğlememiştir. Dolayısıyla bağımsızlık sonrasında sokak adlandırımı Sovyet Döneminde olduğu gibi bir programa dayalı yürütülmediğinden değişimlerin *kolektif belleğe* yerleştirilmesinde istenilen başarı elde edilmemiş görülmektedir. Oysa ki, ancak siyasal bir istikrarla sokak adlarının kolektif belleğe yerleşiminde başarılı sonuçlara ulaşma olanağı söz konusu olabilir. Dolayısıyla özellikle Sovyet Dönemi ile karşılaştırıldığında Bağımsızlık Dönemindeki sokak adlandırmalarının ülkede istikrarlı siyasal bir sistemin kurulamamasından ötürü ideolojik bir zemine oturtulabildiği söylenemez.

Anahtar Sözcükler: Kırgızistan, Çarlık Dönemi, Sovyet Dönemi, Bağımsızlık Dönemi, Sokak Adları, Toponomi.

Hegemony and Power Reflections in the Art of Street Naming: A Toponomy of Bishkek City

ABSTRACT

Soviet countries have taken many steps symbolizing the new nation. Soviet Period icons has been replaced by a nationalist symbols. In this study examined changes in street names. . In this study established a link between street names and power. Based on the Gramsci's concept of hegemony, Street namings during The Soviet Periods began with the production of consent. The Soviet Period re-manufactured forms of thinking and seeing. The consent of the community is thus systematically directed in this period. Manufacture of consent linked name of the streets between The Soviet Period and after the Soviet Investigates in this study. Soviet Union changed in a systematic way all the street names of the Feodal Period. Independence

Kyrgyzstan hasn't change all of the remaining street names from the Soviet period. Therefore, collective memory is not loaded after independence the naming streets such as the Soviet Era. If political stability continues to street naming settle the collective memory. Period of Independence has failed Street naming. The most important reason in this period new ideological discourses produced by the lack of a strong such as the Soviet Revolution.

Keywords: Kyrgyzstan, The Tsarist Period, Soviet Period, Independence Period, Street Names, Toponymy

Giriş

Kırgızistan'ın siyasi dönemleri ele alındığında siyasi sistemler doğrultusunda sokak adlarının değiştirildiği göze çarpmaktadır. Değişen sokak adları bir bakıma iktidarın sokağa yansımalarıdır. Sokağa adı verilen kişi ya da objelerin ideolojik sembolleri çalışmanın inceleme alanını oluşturmaktadır. Sokak adının değiştirilmesi tabela, levha hatta şehir haritalarının değişmesi anlamına gelmektedir. Çok pahalı ve zahmetli bir iş olmasına rağmen iktidar neden sokak adlarını değiştirme gereksinimi duyar şeklindeki sorgulama bu çalışmanın hareket noktasını oluşturmaktadır.

1502 yılında Büyük Orda Devletinin yıkılmasıyla birlikte 16. Yüzyılın ortasından başlayarak, Ruslar Kazan, Astrahan ve Sibiry Hanlıklarını ele geçirdiler. Böylelikle Ruslar tarihte ilk defa Orta Asya'ya girmiş oldular. Orta Asya'nın Çarlık Rusya için önemli olmasının nedeni buradaki hanlıkları kontrolü altına alınması ve güney sınırlarının güvenliğinin sağlanmasıdır. Çarlık Rusya için Orta Asya'nın ele geçirilmesi, Rusya'nın ekonomik bakımdan güçlenmesi anlamına da geliyordu. Bu sebeptendir ki Çarlık Rusya 17. Yüzyılın başlarında Orta Asya'ya yönelik askeri faaliyetlere girişmiştir (Kamalov, 2011: 15).

Rusların Kırgızistan'a ilk göçleri 1867-1897 yıllarında olmuştur. Kırgızistan coğrafyasına göç etmelerinin ana nedeni bu toprakların, gerek siyasi gerekse askeri açıdan merkeze bağlanmasıdır. Çarlık Rusya buraya göç eden Rus köylülere imtiyazlar tanıyarak göçü desteklemiştir. Rus göçleri bu tarihlerle sınırlı kalmamış, 2. Dünya Savaşı sırasında da devam etmiş, böylelikle Rusya ve Ukrayna'da bulunan sanayi tesislerini Kırgızistan'a taşımışlardır (Kamalov, 2011: 57).

Ekim 1917 Bolşevik Devrimi'nin ardından iktidara Komünist Partisi'nin geçmesiyle, Parti tarafından Çarlık Rusya'dan kalan milletlerle yakından ilgilenilmiştir. Bu bağlamda Milliyetler Cemiyeti kurulup, cemiyetin başına da Stalin

getirilmiştir. Stalin'in bu dönemdeki hedefi '*Sovyet İnsanı*' kimliğini yaratılması ve bu kimliğin dilinin Rusça olmasıdır (Temur, 2010: 223).

Richard Dorson'a göre S.S.C.B folklore yönelik çalışmalara ağırlık vermiştir. Folklore yönelik çalışmalar genel olarak '*Sovyet İnsanı*'ni yaratmak adına '*Sovyetleştirmeyi* amaçlanmıştır. Bu çalışmalarda halk şairleri, devrim ve devrim liderlerini öven şiirler yazmaya teşvik edilmiş, bu tür şiirler yazan halk şairleri parayla ve madalyayla ödüllendirilmiştir (akt. Temur, 2010: 224). Bu şairlerin isimleri Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te Cadde ve sokak adlarına da yansımıştır.

Rusya'nın Orta Asya politikaları S.S.C.B dağıldıktan sonra da devam etmiştir. Kırgızistan'ın yer altı madenleri bakımından zengin olmaması ve ticari bakımdan pazarının da genişleyememesi gibi etkenlerden dolayı ekonomik bakımdan Rusya'ya yakınlaşması söz konusu olmuştur. Bunların yanında Kırgızistan'ın bağımsızlık sonrası yeniden Rusya'ya yakınlaşmasının bir başka nedeni de batı ülkelerinin bölgede varlıklarını artırma çabalarıdır. Üstelik Rusya'nın da bölgeye önemini artırması sonucunda Kırgızistan'ın tam anlamıyla Rusya'dan kopması gerçekleşmemiştir (Kamalov, 2011: 26).

S.S.C.B ülkeleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra "bayrak, marş, özel günler, kültürel ve tarihsel simgelerin canlandırılışı, yer ve kurum adlarındaki değişiklikler gibi yeni ulusu simgeleyen pek çok adımlar atmışlardır" (Kurubaş, 2006: 122). Yer ve kurum adları değiştirilirken Sovyet Döneminden kalma semboller yerini milliyetçi simgelere bırakmıştır. İşte bu çalışmada cadde ve sokak adlarında yapılan değişiklikler incelemeye tabi tutulmuştur. Çalışmada Kırgızistan'ın bağımsızlığına kadar geçen süreçte siyasi dönemler ele alındıktan sonra bu dönemler iktidarla ilişkilendirilerek, siyasi rejimlerin karakteristik özelliklerinden hareketle sokak adları ve iktidar arasında bağ kurulmuştur.

Sokak adlarının her üç dönemde de değiştirildiği görülmektedir. Kırgızistan'ın yönetim rejimleri bakımından üç dönemi;

- Çarlık Dönem/Feodal Dönem(1867-1917),
- Sovyet Dönemi/Sosyalist Dönem(1917-1990) ve
- Bağımsızlık Dönemi/Demokratik Dönem /1991'den günümüze kadar

çalışmada ayrı ayrı dikkate alınacaktır. Dolayısıyla bu üç rejimin sokak adlarına nasıl yansımış olduğunu saptamak çalışmanın başat amacını oluşturmaktadır.

Gramşiyen yaklaşımına göre devlet baskı unsurlarında öteki kitlelere fikirlerini kabul ettirmek için rıza üretir. Bu perspektiften konuya yaklaşıldığında hegemonik toplumsal düzen ve bu düzenin nasıl kurulduğu/kurgulandığı sorusu ile karşı karşıya kalınılır. Devlet kurumsal, ahlaki ve ideolojik çerçeveyi kullanarak insanları şekillendirme yoluna gider (Karasulu, 2009:60). Devlet rızayı üretmek için eğitim sistemleri, meydanlar, heykeller, parklar, sokaklar ve sokak adlarında bazı değişiklikler yapar. Çalışmada 'iktidar' rızayı üretmek için sokak adlarında ne gibi değişiklikler yapmış ve bu sokak adları ne gibi özellikler taşımaktadır sorularına yanıtlar aranacaktır. Feodal Dönemdeki adlar rejim değişikliği sonucunda Sosyalist adlara nasıl dönüştürüldü; Sosyalist Dönemden Bağımsızlık Dönemine geçişte ne gibi adlandırma değişiklikleri yapıldı, sorgulamaları araştırma kapsamında yer alacak odakları oluşturmaktadır.

Bu konuyla ilgili Türkiye'de de çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar ışığında ülke politikasının sokak adlarına yansıdığı ortaya çıkmıştır. Söz konusu çalışmalardan örnek vermek gerekirse; Özkan ve Yoloğlu'nun '*Bir Bellek Projesi Olarak Sokak İsimlendirilmesi: Ankara Örneği*' başlıklı çalışmasında ideoloji ve sokak adlandırımı ile ilgili araştırmalar yapılmış, çalışmada sokak adlarının değiştirilmesindeki ana sebepler açıklanmıştır. Özkan ve Yoloğlu'na göre, sokaklar kamu ile özel olan arasındaki bir mücadele alanıdır. Mekan adlandırılması da mekana ait belleğin insanlara aktarılmasına aracı olmuştur. Mekanların özellikle sokak adlandırımı toplumsal ortak bellek kurma, devrimlerin bildirgesi, kimlik ve sokak adları ve pazarlama stratejileri olarak çeşitli amaçlar güder (Özkan ve Yoloğlu, 2005: 54).

Tuğba Elçin ise '*Bürokrasinin Mimari Görünümü*' adlı bir çalışma yaparak iktidar ve mekanı incelemiş ve iktidarın mekanın şekillendirilmesinde büyük rolü olduğunu göstermiştir. Ankara'da yaptığı çalışmada kamu binalarını ele almış, İçişleri Bakanlığı, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Keçiören Belediyesi'nin binalarında araştırmalar yaparak binalarla iktidar arasında ilişki kurmuştur (Elçin, 2008). Çetinkaya da '*1908 Devrimi'nde Kamusal Alan ve Kitleli Siyasette Dönüşüm*' adlı araştırmasında Osmanlıda meşrutiyet ilanından sonra değişen meydanları incelemiş ve

değişen rejimle birlikte kamusal bir mekan olan meydanların da değiştiği sonucuna varmıştır (Çetinkaya, 2008).

İktidarın bu denli kamu alanlarına hakim olması şüphesiz ki sokak adlandırmaları üzerinde de etkili olduğuna işaret etmektedir. Kamusal alan olarak sokaklar yönetimlerin, dolayısıyla siyasal iktidarların vatandaşlarına doğrudan ulaşabildikleri, nitelik olarak *apriori* alanlardır. Bireyler vatandaşlık duyarlılıklarını öncelikle bu ad ve anlamlarda geliştirirler, konunun önemi de buradan gelmektedir.

Çalışmanın Yordamsal Açılımı

Araştırmada ilk aşamada literatür taraması yapılarak Kırgızistan'ın bağımsızlığına kadar geçen süreçteki rejimler ana hatlarıyla ortaya konulacaktır. İkinci aşamada ise rejimlere göre değişen sokak adları belirlenerek, *Çarlık Dönemi*, *Sovyet Sosyalist Dönemi* ve *Demokratik Bağımsızlık Dönemi* sokak adlandırımı toponomisi üzerinde durulacaktır.

Hegemonya ve Rızanın Üretimi

Hallin ve Becker'e göre iletişim kuramcıları hegemonya ilişkilerini açıklarken özellikle iletişim süreçlerinde ikon ve imgelerin ustaca yerleştirilerek egemen iktidarın meşrulaştırmasını amaçladığını belirtmişlerdir. İktidar kurduğu düzeni koruyabilmek için toplumsal ve kültürel alanlarda rıza üretimini amaçlamaktadır (akt. Aytaç, 2004: 120).

Gramsci, hegemonya kavramını kapitalist toplumların sosyal düzenini koruyan bir araç olduğunu varsayar (akt. Aytaç, 2004: 118). Hegemonya Weber'e göre ise rızanın imal edilmesidir. *Ve kültürel hegemonya* da düşünme ve görme biçimlerinin yeniden üretilmesiyle, alternatif görüş ve söylemlerin dışlanması anlamına gelmektedir (akt. Aytaç, 2004:119). Böylelikle toplum hegemonyayı doğal ve vazgeçilmez olarak algılar. Bu nedenle iktidarın devam etmesi için baskı uygulamasına gerek kalmamaktadır (Çiftçi, 2009:205). Gramsci'de hegemonya zorlama sonucu değil, toplumun kendi rızasıyla oluşturdukları bir sistem ilişki içerisinde. Bu sistemde hegemon gücün değişimi ancak karşıt hegemon bir gücün ortaya çıkmasıyla oluşmaktadır. Bu karşıt güç de ideolojik unsurların toplum belleğinde oluşmaktadır (Çiftçi, 2009: 206).

Gramsci'nin hegemonya kavramından hareketle özellikle Sovyet Döneminde rızanın üretilmesi sokak adlandırmalarıyla birlikte düşünme ve görme biçimlerinin yeniden üretilip, toplum rızasını sitemli biçimde yönlendirildiği görülmektedir. Karşıt hegemonyanın sağlanması için Sovyet Sonrası Kırgızistan'da aynı yolun izlendiği sokak adlandırımında görülmektedir.

Kırgızistan'ın Bağımsızlığına Kadar Geçen Süreçteki Siyasal Rejimleri

Kırgızistan yönetim rejimleri bakımından üç dönemde ele alınabilir. Çalışmada tarihsel sıralamaya göre; *Çarlık Feodal Dönem (1867-1917)*, *Sovyet Sosyalist Dönem (1917-1990)* ve *Bağımsızlık Dönemi olarak 1991'den günümüze kadar olan süreç* şeklinde dikkate alınacaktır.

Çarlık Feodal Dönemde Kırgızistan (1867-1917)

Kırgızların tarihi M.Ö. 201 yılına kadar dayanır. Kırgız kelimesi de ilk defa M.S. 8. yüzyılda yazılan Orhun kitabelerinde geçmektedir. Çin kaynaklarına göre Kırgızların anavatanı Güney Sibirya'da Yenisey havzasıdır. M.Ö 2. ile 1. Yüzyılları arasında Tanrı Dağları ile Tannu-Ola arasındaki bölgede Kien-Kun adında bir devlet kurmuşlar, bu devletin yıkılmasıyla uzun yüzyıllar göçebe olarak yaşamak zorunda kalmışlardır. 18. yüzyılda Hokand Hanlığına bağlanmışlar, Hokand Hanlığı yıkılınca da Rus hakimiyetine girmişlerdir (Kara, 2007:330).

Orta Asya ve Rusya'nın günümüze kadar gelen ilişkileri 150 yıl öncesine dayanır (Hasgüler ve Uludağ, 2009: 40). Çarlık Rusyası'nın Orta Asya'yı almasının en büyük nedeni, Orta Asya'daki göçebe topluluklarını Çarlık için tehlikeli görmeleri ve bu tehlike yüzünden söz konusu toprakların alınması gerektiğini savunmalarındır (Yetişgin, 2006:689).

Kırgızlar Çarlık Rusya'ya bağlanınca yayılmacı ve otoriter bir politikayla karşılaşır. Çarlık Rusya'nın yönetim biçimi ele alındığında, Batıda Katolik kilisesi kral ve prenslerin yönetimlerine müdahale ederken, Ortodoks Ruslarda ise kilisenin yönetime hiçbir etkisinin olmadığı görülmektedir. Bu durum Çarlık Rusya'daki yönetimin hareket alanlarını genişletmiştir. Ortodoks kilise, ülkenin insan ve diğer

kaynaklarını Çarlığın lehine kullanıp, yönetimin yayılmacı siyasetini desteklemiştir (Yetişgin, 2006: 680).

Kırgızların Rus hakimiyetine girmesi bir anda olmayıp 24 yıllık dönemde gerçekleşmiştir. 1854 yılında Kırgızistan'ın kuzey kısmı olan Bişkek ve Tokmak mevkilerini alan Ruslar, 1861'de Isıkgöl civarını ve son olarak da 1876 yılında Kırgızistan'ın güney kısmını yönetimlerine dahil etmişlerdir. Çarlık Rusya içindeki Kırgızlar 11 Temmuz 1867 yılında yürürlüğe sokulan 'Geçici Ahval' esasıyla yönetilmiştir. 1886 yılında ise sömürge altında bulunan halkların yönetimi Türkistan Genel Valiliği'ne verilmiştir. Bölgeler askeri bir düzen içinde yönetilip, yürütme görevlerinde askeri yöneticiler görev almışlardır (Kara, 2007:331-332). Bu durum Çarlığın Orta Asya topraklarındaki sert yönetim biçimini doğurmuştur.

Kırgızlar Çarlık döneminde yarı göçebe olarak yaşamışlardır. Verimli toprakları olmasına rağmen toprak sahipleri göçmen Ruslar olduğu için daha çok hayvancılıkla uğraşmışlardır (Yazı, 2007:50). Çarlık Rusya, Rus kültürünün yayılması için Orta Asya'da yoğun bir çaba harcamış, özellikle de Rus dilini yaymak için Türkler için açılan Rus okullarında Kiril Alfabesini, Rusçayı öğretip yaygınlaşmasına çaba sarf etmişlerdir (Yazı, 2007: 58). Kırgızlar için Çarlık Dönemi 1916 isyanıyla sona ermiş, 1917 yılında da Sovyet Sosyalist Dönemi başlamıştır (Yazı, 2007:65).

Sovyet Sosyalist Dönemde Kırgızistan (1917-1990)

Bolşevik ihtilalinin çıkış noktası Çarlık Rusya içinde bulunan halkların içlerinde zenginler ile yoksul olan köylü ve işçi sınıfı olarak kesin çizgilerle ayrılmasıdır. Bolşevik ihtilalini tetikleyen unsurlardan birisi de Fransız ihtilali sonucu çıkan hürriyetçi akımların Çarlığa karşı ayaklanmaların başlamasına yol açmasıdır. Bu çerçevede Çarlığın sert ve otoriter yönetim şekli de aydınların gizli gizli ihtilal çalışmaları yapmalarına zemin hazırlamıştır (Gündüz, 2005:2-3).

İhtilal başarıyla sonuçlanıp, yönetime geçen Lenin 1917 Kasım ve 1918 Ocak ayında bir bildiri yayınlayarak, Rus olmayan milletlere Rusya'nın himayesinde muhtar idare kurma hakkı verildiğini bildirmiştir (Gündüz, 2005:3). 1924 yılına gelindiğinde ise Moskova'ya bağlı beş Sosyalist Cumhuriyetin kuruluşu tamamlanmıştır. Bu Cumhuriyetler Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Tacikistan'dır (Gündüz, 2005:4).

Sovyetler Birliği Orta Asya'ya yönelik politikasını Őekillendirirken, Rusya arlığından farklı olarak *OrtodokslaŐma* değil, *Sovyetleştirme* politikasını izlemiŐtir. Sovyetler Birliği i politikasını “*Sovyet halkı oluşturmak*” Şeklinde bir temele dayandırmıŐtır (Bekhan, 2010:40). Sovyet halkı kimliğini oluŐtururken Sosyalist Cumhuriyetlerde yaşayan halkların *Sovyet* ũst kimliği etrafında birleŐmesi amaçlanmıştır (ınar, 2010: 41). Bu amaçla halk bilim çalıŐmalarına ağırlık verilmiŐ, edebiyat ũrũnlerini derleme faaliyetleri yũrũtũlmũŐ, sosyalizmin gerçekleŐmesi için bu faaliyetler etkin rol oynamıŐtır. Halk Şairleri devrimi ve devrim liderlerini ũven Şiirler ũretmeleri için teşvik edilip, bu Őairlere madalya ve para ũdũlũ verilmiştir. Özellikle, devrimden sonraki ilk on yıl halkın zihnine devrimi yerleŐtirmek çabalarıyla geçmiŐtir (Temur, 2010:221-224). Çalışma bu ilk on yılda devrimin dũnũŐũmleri, liderleri, devrimi destekleyen Őair ve sanatçılar ile devrim sembollerinin incelenmesi bakımından bũyũk ũneme sahiptir. Sovyet Dũneminde Bişkek'teki sokak ve cadde adlarına da devrim ve sembollerinin yansıtılmış olduğu gũrũlmektedir.

Sovyetler Birliği ideolojisini halka aŐılamak için sanatçı ve halk Őairlerinden faydalanmıŐtır. Bu bağlamdan hareketle Sovyet Dũnemi Kırgız Halk Şairlerinin yapıtlarını incelemek gerekirse, devrim ũncesinde de Őiirleri bulunan, Togolok Moldo olarak bilinen Bayımbet Abdırahmanov (1860-1942) Arapça okuma yazma bilen bir kŕy imamı olmasına rağmen, bu dŕnemde dini motiflerle Şiirler yazmaktan kaçınmıŐ, devrimi ũven mısralar yazmaya başlamıştır (Őztũrk, 2010:209). Sovyet Dŕneminde yetiŐen bir başka ũnlũ Őair ve komuzcu da Toktogul'dur. Toktogul, arlık dŕnemindeki halkın çektiği acılara ilişkin Şiirler yazmıŐtır (Őztũrk, 2010:209). Sũyũnbay Eraliev ise dŕnemin bir diğer ũnemli yazarıdır. Eraliev 2. Dũnya Savaşında cephede Şiirler yazarak, Lenin Tuusu adlı gazetede yayınlama fırsatı bulmuŐtur. S.S.C.B'nin yazarlar kurumuna da seçilen Eraliev, pek çok kez devlet madalyası ile onurlandırılmıŐtır. Yayınladđı alıŐmalarda Kırgız kadınlarının sorunları, vatan ve tabiat sevgisi, kŕy hayatı ve Çernobil faciası gibi konulara yŕnelmiŐtir. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Őiirlerinde dini motiflere yer vermeye başlamıştır (Őztũrk, 2010:210).

Gŕrũldũđu ũzere, genellikle halk Şairleri ve halk sanatçıları Sovyet Devrimini ũne çıkaran Şiirler ve yapıtlar ũretmiŐlerdir. Bunun başat gerekçesi ise Sovyetler Birliği yŕnetimi tarafından birliğin resmi ideolojisi dıŐında başka yapıtlara yayın hakkı

tanınmaması, bu konuda ciddi bir sansürün uygulanmış olmasıdır. Sovyetler Birliği Rus *kültürünü empoze etmek* için ya da *Sovyet vatandaşını* oluşturmak için Rusçayı bir araç olarak kullanmış, Sovyet toprakları içindeki iletişim dilini de Rusça olarak belirlemiştir. Kısa zamanda Rus dili, eğitimden hukuka yaşamın her alanında kullanılan bir dil haline gelmiştir. Sovyet döneminde Rusça konuşmak aynı zamanda medeniyetin ve kültürün de sembolü olmuş, dolayısıyla Sovyet topraklarında yaşayan diğer halklar öz dillerini ikinci plana atmışlardır (Yüce, 2006:6).

Sovyetleştirme ve Rus dilini hakim kılma çalışmalarından birisi de göç politikalarıdır. Göç politikası binlerce insanın topraklarından ayrıлып başka bir yere göç etmesi anlamına gelmekle beraber ekonomik bir gerekçe olarak gösterilmiştir. Sovyet ekonomisini kalkındırmak için Türk, Rus ve Rus olmayan işçiler yurtlarından alınmış, uzman işçiler olarak ülkenin başka yerlerine gönderilmişlerdir. Böylelikle *kozmpolit bölgeler* oluşturulmuş, farklı dil ve kültürle karşılaşan insanların ortak iletişim dili de bu nedenle Rusçaya dönüşmüştür (Yüce, 2006:7).

Sovyet Döneminin sonlarına gelindiğinde Gorbaçov açıklık (glasnost) ve yeniden yapılanma (perestroyka) politikaları izlemiş, bu politikalarla yıllarca insanların içlerinde saklı durduğu anlaşılan milliyetçilik duyguları açığa çıkmış, bu durum da Sovyetler Birliğinin çöküşünü hızlandırmıştır (Yüce, 2006:8).

1980 yılının sonlarında Kırgızistan'da ulusal kimlik adına bazı adımlar atılmıştır. Bu adımlar sırasıyla 1989 yılında Kırgızca resmi dil kabul edilmiş, 1990'da Cumhurbaşkanı seçilmiş ve 1991 yılında ise bağımsızlık ilan edilmiştir (Yüce, 2006:9). Sovyetler Birliğini oluşturan Cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını ilan etmelerinden sonra 8 Aralık 1991'de Minsk'te Rusya Federasyonu Ukrayna ve Belarus Başkanları Bağımsız Devletler Topluluğunu kurmuşlardır. 21-22 Aralık 1991 yılında ise bu topluluğa diğer eski Sovyet Cumhuriyetleri de katılmışlardır (Aladağ, 2008:135).

Bağımsızlık Dönemi (1991-günümüz)

Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından, Kırgızistan bağımsızlığını ilan etmiş ve ilk olarak ulusal kimlik oluşturma politikasına soyunmuştur. Milli marş, milli bayrak ve milli para bu politik adımların ilklerindedir. Dönemin Cumhurbaşkanı Askar Akayev 1993 ve 1994 yıllarından itibaren ulusal kimlik politikasından vazgeçip,

Kırgız vatandaşlığı oluşturma çabaları içine girmiştir. Akayev, Kırgızistan'da yaşayan diğer topluluklara da yönetime katılma hakkı tanımıştır (Yüce, 2006:9).

Kırgızistan'ın bağımsızlığıyla birlikte *Sovyet* üst kimliği de ortadan kalkmaya başlamıştır. Ancak bu durum, Sovyet döneminde bastırılmış olan etnik kimlikleri ortaya çıkarmış ve büyük bir milliyetçilik hareketini de beraberinde getirmiştir (Erler, 2007: 135). Dolayısıyla bağımsızlıkla beraber caddelerin yeniden adlandırılması yeni bir siyasi sistemin oluşum sembollerine işaret etmektedir (Erler, 2007:138).

Kırgızistan 1989 yılında Kırgızca'yı resmi dil ilan etmesine rağmen Kırgızca kolay bir şekilde yaygınlaşmamıştır. Rusça devletin bağımsızlık sonrası da Kırgızca ile birlikte resmi dili olmaya devam ettiği için, tıpkı Sovyet Döneminde olduğu gibi Kırgızca ikinci planda kalmış, bütün resmi belgelerin Rus dilinde yazılmasına devam edilmiştir (Yüce, 2006:10).

Baydar'ın da belirttiği gibi Kırgızistan bağımsızlık yolunda milli marş, milli bayrak, milli para, cadde ve sokak adlandırmalarını yeniden yapmasına rağmen, kültürel açıdan ilkokuldan başlayarak halkın günlük konuşma dilinde Rusçanın tercih edilmesi, Rus kültürünün Kırgız kültürü üzerindeki varlığının devamına yol açmıştır (Baydar, 2009:47).

Bağımsızlıktan sonra cadde ve sokak adlandırmalarının yanında yeni bir ulus inşası için milli bayram günleri özellikle saptanmış, Sovyet bayramlarına ek olarak İslam'ın, Fars geleneğinin ve Kırgız milliyetçiliğinin karışımı bayramlar getirilmiştir. Nevruz, Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı, Bağımsızlık Bayramı bu bayramlardandır (Roy, 2000:220).

2000'li yıllara gelindiğinde ise üniversite dilinin Kırgızca olması, devlet dairelerindeki yazışmaların Kırgızca yapılması gibi Kırgız dilini canlandıracak bazı yeni gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler 24 Mart olayı ile başlamıştır. 24 Mart olayı, 24 Mart 2005 tarihinde yapılan parlamento seçimlerinde dönemin Cumhurbaşkanı'nın seçimlerde usulsüzlük yaptığı gerekçesiyle halkın iktidara karşı ayaklanmasıdır. Bu ayaklanma sonucunda Cumhurbaşkanı yönetimden geri çekilmiş ve ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Cumhurbaşkanı'nın yerine Kurmanbek Bakiev getirilmiştir. Bu olay Kırgız tarihinde *Lale Devrimi* olarak adlandırılmaktadır (Birismanova, 2008:96-101).

24 Mart olayının patlak vermesiyle Kırgız ulus kimliğinin daha da ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Öyle ki, 24 Mart olayından sonra havaalanlarında, devlet dairelerinde ve medyada Kırgızca eskiye göre daha çok kullanılmaya başlanmıştır (Yüce, 2006:11-12). Ancak bağımsızlıktan sonra da Kırgızistan Rusya ile ilişkilerini maksimum seviyede tutmuştur. Bağımsızlık sonrası milliyetçilik gelişse de Kırgızistan Rusya yanlısı politika izlemekten vazgeçmemiş, milliyetçilik minimize edilmiştir. Kırgızistan'ın Rusya yanlısı politika izlemesinin nedeni ülkede Rus nüfusunun bulunuyor olması ve Rusya harici ülkelerin Kırgızistan'a yaptığı ekonomik yardımların düşük seviyede kalmasıdır (Kamalov, 2011:57).

24 Mart 2005 olayından sonra hükümeti Kurmanbek Bakiev devralmıştır. Devlet Başkanının halkına Parlamentonun yetkilerini artıracağına dair verdiği sözü yerine getirmemesi üzerine 2006 yılından itibaren Bakiev karşıtı mitingler artmaya başlamıştır (Sarı, 2010:39). Milliyetçi hareketlerin büyümesi, ülkedeki Rusların Rusya'ya göçünün artması gibi nedenlerle siyasi ve ekonomik istikrarsızlık ortaya çıkmıştır (Kamalov, 2011:57).

2010 yılı Nisan ayına gelindiğinde ise Bakiev karşıtı gösteriler yoğunlaşmış, yaşanan olaylar sonucu Rusya ve Kazakistan'ın da baskıları artınca 15 Nisan günü Bakiev ülkesini terk etmek zorunda kalmış, önce Kazakistan'a oradan da Beyaz Rusya'ya geçtiği söylentileri yayılmıştır (Sarı, 2010:40). Bakiev sonrası kurulan geçici hükümetin başına getirilen Roza Otunbayeva'nın ardından 30 Ekim 2011 yılında yapılan seçimlerle de Almazbek Atambaev Cumhurbaşkanı olmuştur.

Sokak Planlanması ve Adlandırımı

Yer adlarının anlamı ve geçirdiği değişimi inceleyen bilim dalına *Toponomi* denir. *Toponomi*, tarih, coğrafya ve edebiyat gibi disiplinlerin faydalandığı önemli bilim dallarının başında gelmektedir (Şahin, 2010:134). Şahin 2010 yılında *Türkiye'de Yapılmış Toponomi Çalışmaları* adlı yapıtında Türkiye'de toponomi alanında yayımlanan toplam 284 eser olduğunu belirtmiştir. Toponomi çalışmalarının 152 tanesi kitap ve makale, 69 tanesi çeşitli bilgi şöleni ve kongrelerde sunulmuş bildiriler, 63 tanesi de bitirme, yüksek lisans ve doktora tezi niteliğindedir (Şahin, 2010:156). Açıklık ise Sivas'ın Artukabad kazasındaki 1455-1600 yılları arası yer adlarını

incelemiş yer adlarının Türkçe, Arapça, Farsça ve Rumca'dan oluştuğunu tespit etmiştir. Açıkkel'in çalışmasına göre *Türkçe kökenli adlar yaklaşık % 65'lik oranla birinci, Arapça kökenliler % 15'lik oranla ikinci, Farsça kökenliler ise % 11'lik oranla üçüncü sırada yer almaktadır*. Çalışmanın sonucuna göre Türkçe Arapça ve Farsçayla daha fazla etkileşime girerken Rumca yer adlarından tamamen silinmesi de daha az kullanılarak korunmuştur. Yine kazadaki yer adlarına doğal ve fiziki şartlarla ilgili nesnelere yansıtıldığı görülmüştür(Açıkkel, 2003). Yer adlarının doğal ve fiziki şartlardan esinlenilerek verilmesine Bişkek kentinin Çarlık Döneminde de sıkça rastlanılmaktadır.

Yer adlarının toplulukların etkileşimde olduğu toplulukların bildirgesi olduğu gibi, aynı zamanda geçmiş dönem toplulukların dillerinden de etkilendiği görülmektedir. Feodal Dönemlerde genelde insan adlarına rastlanılmamış, doğa ve tabiata ait imge ve ikonlar kullanılmıştır.

Bişkek şehrinin sokak sistemi dikdörtgen şeklinde planlanmıştır. Kentin sokak projeleri 1878 yılında tamamlanıp, 19. Yüzyılın son çeyreğinde ise ilk sokak kullanımına geçilmiştir. O dönemin ilk modern sokakları günümüzdeki adıyla Baytık Baatıra, *Togoloka Moldo, Manasa, Cibek Colu, Çüy* sokaklarıdır. 1878 yılında tamamlanan projede sadece sokak ve caddeler yer almamış, aynı zamanda parklar ve meydanların da planlanması yapılmıştır. Plana göre ilk kullanıma açılan cadde, o dönemdeki adıyla *Bulvarnaya*, günümüzdeki adıyla *Erkindik*, ilk yapılan park ise bugünkü adıyla *Panfilova* o dönemin adıyla *Kazenny Sad*'dir. 1924 yılında Bişkek kenti 41 sokaktan oluşmaktadır. 1920'li yılların başlarından itibaren kuzey ve batıda olmak üzere küçük yerleşim birimlerinin yapımına başlanmıştır. 1930'lu yıllardan itibaren ulaşım araçlarının yaygınlaşmasıyla, bu araçların geçişini sağlamak amacıyla yeni plan ve projeler hayata geçirilmiş, bu plan ve projeler dahilinde küçük sokakların çoğu kullanım dışı bırakılmıştır. 1950 yılından itibaren de küçük yerleşim birimlerinin yapımı artmış, yeni meydanlar, tren yolları, alt geçitler yapılarak Bişkek modern bir kente dönüştürülmüştür. 1954 yılına gelindiğinde 360 sokağa, 1974'te 755'e, 1982'de ise 848 sokağa ulaşılmıştır. Sokakların yapım aşamasından sonra, sokak adlandırma işlemleri gerçekleştirilmiştir (Oruzbaeva,1984:254).

İlk dönem olarak Çarlık Dönemi Sokak adlarında sınıflandırmaya bakıldığında;

- Çarlık Dönemi *Yer adlarının ve ticaret objelerinin* sokak adlarına yansıdığı görülür. Kazarmennaya, (Hapishaneli Sokak) Sudeyskaya, (Mahkemeli Sokak) Bazarnaya (Pazar Sokağı), Yarmaroçnaya (Fuar Sokağı) sokak adlandırımı bunlara örnek teşkil eder.
- Çarlık Döneminde yaşayan *milletler ve sınıflar* sokak adı olarak kullanılmıştır. Kupeçeskaya, Meşanskaya, Tatarskaya, Dunganskaya v.b.
- En yakın *yer adları ve bilgilendirme amaçlı yön adları da* sokaklara verilmiştir. Verneneskaya, (Şuan ki Kazak Kırgız sınırındaki bir bölge) Tokmaks kaya, (Kırgızistan'da bir il) Sokulukskaya (Kırgızistan'da ilçe) örneklerinde olduğu gibi.
- Yerleşim yerinin *doğal özelliklerine* göre de sokak adları tahsis edilmiştir. Örnek olarak Kuluchevaya (Su Kaynağı Sokağı), Beregovaya (Sahil Sokağı), Sadovaya (Bahçe Sokağı) sokakları gösterilebilir.
- Değişen yönetim ve rejimlerle birlikte 1924 yılından itibaren tüm sokak ve cadde adları değiştirilmeye başlanmıştır.

İkinci dönem (Sovyet Dönemi) sokak adlandırımına ilişkin kategorilendirme yapıldığında;

- 1-Mayskaya (1 Mayıs Sokağı-İşçi Bayramı), Kommunarov (Komünistler Sokağı), Pobedi (Zafer Sokağı), İntergel'po (Ulus Birliği Sokağı) sokaklarında olduğu gibi önemli olayların tarihlerinin ve olayları simgeleyecek objelerin ad olarak verildiği görülmektedir.
- Değişen rejimle birlikte *sosyalizm öncülerinin* sokaklara yansıdığı görülür. Marxa, Engelsa, Lenina şeklinde.
- Rus ve diğer milletlerde yer alan devrim liderlerinin adlarının sokaklara verildiği ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Pugaçova, Gerd'sena, Çerneşevskogo, Dimitrova, Telmana, Fuçika gibi.

- *Sovyet kahramanlarının* adlarının sokaklara yansıtıldığı görülür. Örneğin Dzjerskogo, Frunze, Kalinina, Orozbekova, Sadaeva, Toygonbayeva gibi.
- Çarlık döneminden Sovyet dönemine geçişte yaşanan iç savaşta *sosyalizmi savunan kahramanların* da adları sokak ve caddelere verilmiştir. Örneğin Jukeeva Pudovkina, İvanitsina, Logvinenko, Salieva, Cakıpova, Şorsa ve Çapaeva gibi.
- 2. Dünya Savaşında *Sovyetler Birliği'nde kahraman* ilan edilen kişilerin adlarının sokaklara verildiği görülür. Örneğin, Panfilova, Koyenkozova, Tuleberideva, Şopokova gibi.
- Bazı sokak isimlerine de *Rus bilim adamlarının* adları verilmiştir, Lomonosava, Mendeleeva, Pavlova örneklerinde olduğu gibi.
- Sokaklara *Kırgız bilim adamlarının* adlarının da verildiği saptanmıştır. Adışeva, Ahunbaeva, Zimı gibi.
- Rus Edebiyatında büyük bir önemi olan *Rus klasikleri yazarlarının* adları da sokak adlarında görülür. Gogolya, Lermentova, Tolstogo gibi.
- Ayrıca *Sovyet Edebiyatçılarının* adları da sokak adı olarak tercih edilmiştir. Gorkogo, Mayakovskogo gibi.
- *Kırgız yazar ve demokratlarının* isimleri de Bişkek şehrinin sokak adlarına verilmiştir. Togologo Moldo, Alibaeva, Bokonbaeva, Cantoşova, Malikava, Asmonova, Turuzbekova, Elibaeva, Kalıkakieva, Bolebevaya gibi.
- Bazı sokak adlarında Sovyet Döneminde hizmet vermiş *Sovyet valilerinin* adlarına da rastlanılmıştır; Koygarova, Firsova, Sadıgalieva gibi.
- Çoğu sokaklarda da başka *Sovyet ülkeleri* ile *Kırgızistan'ın diğer şehir adlarının* da sokaklara yansıtılmış olduğu görülmektedir. Beloruskaya, Çuvaşskaya, Almaatinskaya, Kiesvkaya, Moskovskaya gibi.(Oruzbaeva, 1984:255)

Üçüncü Dönem Bağımsızlık Dönemi için de bir sınıflandırmaya gidilecek olursa;

- Sovyet Dönemindeki adları değiştirilmeyen sokaklar vardır. Bunlar, Abdrahmanova Ibraya, Ahunbaeva, Bokonbaeva, Gogolya, Gorkogo, Kievskaya, Moskovskaya, Togolok Moldo, Toktogula, Turuzbekova, Tınıstanova ve Frunze'dir. Aynı zamanda Kırgız Sovyet kahramanları ve Rus yazarlarının adları ile bazı yer adları henüz değiştirilmemiştir. Sokak adlarını değiştirme istikrar gerektiren bir politika olduğu için bu politika istikrarla yürütülürse ileride bu isimler değiştirilebilir.
- Bağımsızlık Döneminde Sovyet Dönemi izlerini taşıdığı için değiştirilmesi uygun görülen sokak adları da vardır. Bağımsızlıktan sonra tercih edilenler sokak adları Kırgız milliyetçiliğine daha yakın adlar olmuştur. Kırgız halk kahramanlarından Baytık Baatır, Manas ve Kurmancan Datka gibi adlar ön planda yer alırken, aynı zamanda Kırgızların tanınmış destanlarını söyleyen kişilerin (Manasçıların) adlarının da sokak adlandırılmasında tercih edilmiş olduğu görülmektedir. Sovyet Dönemindeki Sokak adlarının yerine kullanılan bazı adlar şunlardır:

Abaya, Abdumomunova, Abdıkadırova, Aydaralieva, Aytmatova Torekula, Akieva, Akılbekova, Ammosova, Asanalieva, Asanovoy, Baytık Baatıra, Balık Kumara, Baha, Bayalınova, Beyşenalievoy, Bektonova, Gandi, Den Syaopina, Cabanbaeva, Cibek Colu, Erkindik, İbraimova, Cumabeka, İmanalieva, İsanova, Karalaeva, Karboz Uulu Koenkozova, Kojobergenova, Kolbaeva, Kulatova, Kulieva, Kurmanalieva, Kurmancan Datki, Maldıbaeva, Manasa, Manasçı Sagımbaya, Mederova, Mincilkieva, Mozoleva, Musulmankulova, Naymanbaeva, Ogonbaeva, Ormokieva, Orozbekova, Razzakova, Rıskulova, Rısmendeeva, Samançına, Samoilenko, Semetey, Suvanberdieva, Suyumbaeva, Sıdıkbekova, Sıdıkova, Tabışalieva, Taş-Kumırskaya, Timiryazeva, Toygonbaeva, Toktonalieva, Tınıbekova,

Umetalieva, Usenbaeva, Fatyanova, Hodaybergenova, Çokmorova, Çüy, Çüykova, Şabdan Baatıra, Şevçenko, Elebaeva Yunusalieva'dır.

Araştırma Bulguları

Çarlık Döneminden Günümüze Kadar Üç Siyasal Dönemin Adlandırımı

Aşağıdaki tabloda Bişkek'teki Çarlık Döneminden bu zamana kadarki sokakların adları listelenmiştir. Çarlık Dönemine ait toplam 15 sokak bulunmuştur. Bu sokak adlarının diğer iki döneme ait değişim süreci tabloda yer almıştır (bakınız Tablo 1).

Tablo 1. Dönemlere Göre Sokak Adlarının Değişimi

Çarlık Dönemi	Sovyet Dönemi	Bağımsızlık Dönemi
Kazarmennaya	Togolok Moldo	Togolok Moldo
Sudeyskaya	Frunze	Frunze
Bazarnaya	Sovyetskaya	Baytık Baatıra
Yarmaroçnaya	Gogolya	Gogolya
Kupeçeskaya	Leninskiy Prospekt	Cibek Colu
Meşanskaya	Orozbekova	Orozbekova
Tatarskaya	Puşkin	Puşkin
Dunganskaya	Kievskaya	Kievskaya
Vernenskaya	Sovyetskiy ve Şakapova Arası	Şuanda yok
Tokmokskaaya	Salieva	Salieva
Sokulukskaya	Molodaya Gvardiya	Caş Gvardiya Yarısı değişti Yarısı Gandi
Kluchievaya	Belinskogo	Manas
Beregovaya	Şopokova	Şopokova
Sadovaya	Panfilova	Panfilova
Bulvarnaya	Derjinskogo Prospekt	Erkindik

Kaynak: Oruzbaeva, 1984:255 ve Petrov, 2008:93-97

Yukarıdaki tabloya göre, Çarlık Döneminden Sovyet Dönemine geçişte bütün sokak adları değişirken, Sovyet Döneminden Bağımsızlık Dönemine geçişte sokak adlarının tümünün değiştirilmediği görülmektedir. Bağımsızlık Döneminde söz gelimi bir sokak isminin belirli bölümü Kırgızcaya çevrilirken, diğer bölümü ise *Gandi* olarak değiştirilmiştir. Togolok Moldo, Gogolya, Puşkin gibi Kırgız ve Rus yazar ve düşünürlerin adları bağımsızlık sonrasında da değiştirilmemiştir.

Devrim lideri adına verilen Lenin caddesinin adı değiştirilirken, Devrim ve Sovyet Kırgız kahramanlarının adlarının değiştirilmemesi dikkat çekicidir.

Orozbekova, Sovyet Döneminde Komünist Partinin ve Sovyet Ordusunun liderliğini yapmış, Saliyeva Sovyet Devrimine katılmış, Şokopov ve Panfilov'un da 2. Dünya Savaşında Sovyetler Birliğine hizmetlerinden dolayı adları sokaklara verilmiştir.

Devrimi simgeleyen lider ve nesnelere adları değiştirilirken, Lenin ve Sovetskaya sokaklarında olduğu gibi, Sovyet Dönemi başkenti olan Kiev ve Sovyet Generali adını taşıyan Frunze'nin adlarında değişikliğe gidilmemiştir.

Kırgızistan Bişkek kentinin kamuya yansıma biçimleri üzerinden sokak adları irdelendiğinde Üçüncü Dönem olan Bağımsızlık Döneminde Sokak adlarında daha milliyetçi izlere rastlanmıştır, bununla birlikte Kırgız tarihindeki Baytık Baatır ve Manas gibi kahramanlarla birlikte Sovyet Kırgız kahramanlarının da bu sokak ve caddelerde yer almaya devam etmekte olduğu da gözlemlenmiştir.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Çalışmada Kırgızistan'ın son yirmi yıldır içinde bulunduğu Bağımsızlık Dönemi de dahil tarihsel süreçte edindiği yönetim biçimlerine göre sokak adlandırımı irdelenmiştir.

Bu amaçla, yer adlarının anlamını araştırılan bilim dalı olan toponomiden yararlanılmış, bu alanda yapılan araştırmalar incelenmiştir. Ve Türkiye'deki toponomi çalışmaları ile Kırgızistan toponomi çalışmaları arasında bir paralellik görülmüştür. Her iki ülkede de Feodal Dönemdeki yer adlarına doğal ve fiziki şartların adlarının yansıtılmış olduğu saptanmış bulunmaktadır. Feodal Dönemlerde Sokak adlarında, şahıs adlarına rastlanılmazken ideolojik herhangi bir simge ve sembol de görülmemiştir. Türkiye'de yapılan toponomi çalışmalarında yer adlarının kökenlerinin sadece Türkçeden oluşmadığı, bunun yanında Arapça, Farsça ve az sayıda Rumca kelime kökenlerinden geldiği saptanmıştır. Araştırmacılar bu durumu toplumların birbirleriyle etkilenmeleri sonucu ortaya çıktığı görüşündedir.

Bişkek kenti sokak projeleri 1878 yılında bitirilmiş, 19 yüzyılın son çeyreğinde kullanıma açılmıştır. Dolayısıyla kentin ilk sokakları Çarlık Döneminde oluşturulmuştur. Bu ilk sokaklar bugünkü adıyla Baytık Baatır, Togolok Moldo, Manasa, Cibek Colu ve Çüy'dür. Günümüzde de bu sokaklar Bişkek kentinin kullanılan en önemli sokaklarıdır. Çarlık Döneminde Sokak adları Feodal Dönemlerde olduğu gibi yer adlarından oluşturulmuştur. Yer adları sokaklara yön bulma ve

bilgilendirme amaçlı olarak sokaklara yansıtılmıştır. Feodal Dönemde Sokak adlarında Tatarskaya, Dunganskaya gibi millet adlarına da yer verilmiştir. Bu şekilde o sokakta oturan kişiler hakkında da bilgi verme yoluna gidilmiştir.

Çarlık Dönemi Sokak adları incelendiğinde, ideolojiden uzak tamamen bilgi verme amacıyla adlandırıldığı görülmektedir. Çarlık Dönemi 1916 yılında sona ermiş, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kurulmasıyla yeni bir siyasi rejime geçilmiştir. Sovyetler Birliği *Sovyetleştirme* politikası izlemiş, Sovyet halkı oluşturma amacıyla çeşitli adımlar atmıştır. Bu adımlardan biri de sokakları yeniden adlandırma projeleridir. Sovyetler Birliği devrimin ilk yıllarından itibaren devrimi ve devrim liderlerinin adlarını sokak adlarına yansıtarak bu şekilde de devrimi halkın kolektif belleğine yerleştirmeyi amaçlamıştır. Sovyetler Birliği yalnızca devrim liderlerinin değil, devrime hizmet eden halk şairlerinin, halk kahramanlarının adlarını da kullanmıştır. Bunların yanı sıra dönemin önemli olayları da sokak adları olarak kullanılmıştır. Feodal Dönemde Sokak adlarında görülmeyen şahıs adları, Sovyet Döneminde bu sebeple sıkça görülmektedir. Feodal Dönemde sokaklarda görülen yer adlarının yerini Sovyet Cumhuriyetlerinin başkentleri ve başka şehirleri almıştır. Sovyetler Birliği Çarlık Döneminden kalan bütün sokak adlarını değiştirerek, Çarlık Döneminden kalma kolektif belleğin yerine Sovyet bilincini oluşturma çabası içerisinde bulunmuştur.

Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından 1991 yılında Kırgızistan bağımsızlığını ilan ederek, yeni bir siyasi rejime geçmişse de Rusya'dan tam anlamıyla kopamamıştır. Bunun en önemli nedenleri bağımsızlık sürecinde ülkenin yeni bir siyasi rejimle tanışması ve kapitalizme geçişin sancılarıdır. Dolayısıyla bağımsızlık dönemine yeni girilmiş olması, tarih birliğinin etki gücünün devam ediyor olması gibi faktörler nedeniyle Rusya'yla bağlantılarının devam etmekte olduğu söylenebilir.

Bağımsızlık Döneminin ilk üç yılı ulusal kimlik oluşturmakla geçmiş, 1994 yılından itibaren de bu politikadan vazgeçilmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Askar Akayev'in ülkeyi terk etmesiyle Kurmanbek Bakiyev Dönemi başlamış, bu dönemde yeniden ulusal kimlik politikasına geri dönmüştür. Bu politika ile birlikte medyada ve devlet dairelerinde Kırgızca daha çok kullanılmaya başlanmıştır. 2010 Nisan ayında

Bakiyev ülkeyi terk ederek 30 Ekim 2011 yılında yapılan seçimler neticesinde Almazbek Atambayev devlet yönetimine getirilmiştir.

Sovyetler Birliği Feodal Dönemdeki bütün sokak adlarını değiştirirken, Bağımsızlık Dönemi Kırgızistan'ı Sovyet Döneminden miras kalan sokak adlarının tamamını değiştirmemiştir. Değiştirilen sokaklar Sovyet ideolojisini yansıtan Sovyetskaya gibi simgesel sokaklar olmasına karşın, Sovyet Devrimine ve Sovyetler Birliğine hizmet etmiş özellikle Kırgız kahramanların adının değiştirilmemesi dikkat çekicidir. Bu nedendir ki bağımsızlık sonrasında sokak adlandırımı Sovyet Döneminde olduğu gibi stratejik bir plan dahilinde yürütülmemiş ve dolayısıyla hedeflenen dönüşüm *kolektif belleğe* yerleştirilememiştir. Bağımsızlık Dönemindeki sokak adlandırımının sistematik bir şekilde yürütülmemiş olmasının nedenleri, bu dönemde üretilen yeni ideolojik söylemlerin Sovyet ideolojisinin yerini alabilecek kadar istikrarlı bir yapıyı inşa edememiş olmasında aranmalıdır. Bu istikrarsızlığın bir simgesi olarak değiştirilen sokak adlarının eski tabelalarının halen Bişkek sokaklarından kaldırılmamış olması gösterilebilir. Sözgelimi, Bişkek kentinin büyük caddelerinden biri olan yeni adıyla *Baytık Baatır* sokağında Sovyet dönemindeki *Sovyetskaya* adının kaldırılmaması bu duruma en çarpıcı örneği teşkil etmektedir.

Bağımsızlık Döneminde Sokak adları daha milliyetçi izler taşıırken, Kırgız tarihinin ünlü *Baytık Baatır* ve *Manas* gibi kahramanlarıyla birlikte Sovyet Kırgız kahramanlarının da sokak ve caddelerde yer almaya devam etmesi dikkat çekici bir durum oluşturmaktadır. Sovyet ideolojisinden tam anlamıyla kopulmadığı; Sovyet ideolojisinin simge ve sembolleri sokaklara doğrudan olmasa da, Sovyetler Birliğine hizmet etmiş Kırgız Sovyet kahramanlarının isimleri aracılığıyla yansıtılmaya devam ettiği görülmektedir. Bu durum aynı zamanda halen daha Kırgız halkının kolektif bilincinde kahramanlık imgesinin Sovyetler Birliğine hizmet etmekle ilintilendiği sonucuna götürebilir. Bu da bir başka araştırmanın konusunu aralayacaktır.

Kaynaklar

- Aytaç, Ömer. (2004). *Kapitalizm ve Hegemonya İlişkileri Bağlamında Boş Zaman*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 28 (2), 115-138.
- Açikel, Ali. (2003). *Artukabad Kazası Yer Adları (1455-1600)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 20(2), 181-202.

- Aladağ, İtir (2008). *S.S.C.B Sonrası Antlaşmalara Halefiyet Sorunu*. Bişkek: KT Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 19, 130-146.
- Baydar, Ertuğrul.(2009). *Kırgızistan*. Ankara: Mülkiyeler Birliği Dergisi, 19 (78), 42-59.
- Bekhan, Çınar. (2010). *Kırgız Kimlik Oluşumu*. Kocaeli: Genç Düşünce Dergisi, 1, (1),.39-53.
- Birismanova, Anara. (2008). *24 Mart Olayı: Kırgızistan Yazılı Basını Kamuoyunu Nasıl Oluşturdu?* Bişkek: KT Manas Üniversitesi İletişim Bilimleri Anabilim dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Çetinkaya, Y.Doğan. (2008). *1908 Devrimi'nde Kamusal Alan ve Kitle Siyasetinde Dönüşüm*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı 38,.125-140.
- Çiftçi, Kemal.(2009). *Soğuk Savaş Sonrasında Abd: Rıza Ya Dayalı Hegemonyadan İmparatorluk Düzenine*. Zonguldak: ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (10), 203-219.
- Elçin, Tuğba. (2008). *Bürokrasinin Mimari Görünümü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Erler, Özgün. (2007). *Bağımsızlık Sonrası Orta Asya Devletlerinde Milliyetçilik*. İzmir: Stratejik Araştırma Dergisi, Sayı 11, 133 139.
- Gunal, Veysi. Şahinalap, M.Sait. ve Güzel, Abdülkadir. (2011) *Coğrafi Ortamın Şehirsal Mekan Adlarına Etkisi Şanlıurfa Örneği*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10,. 463 -508.
- Gündüz, Ahmet. (2005). *1917 Bolşevik İhtilalinin Türk Dünyasındaki Yansımaları*. Ankara: Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, 6(1), 1-12.
- Gündüz, Ahmet. (2008). *1526 Tarihli Tahrir Defterine Göre Antakya ve Çevresindeki Türkçe Yer Adları Hakkında Değerlendirme*. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (9), 142-160.
- Hasgüler, Mehmet. ve Uludağ, B. Mehmet. (2009). *Üçüncü Dünya Yolunda Rusya ve Orta Asya*. İstanbul : İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:41, 39-60.
- Kamalov, İlyas(2011). *Rusya'nın Orta Asya Politikaları*. Ankara: SFN Televizyon Tanıtım TasarımYayıncılık Ltd. Şti.
- Kara, Fusun. (2007). *Rusya'nın Kırgızistan'daki Koloni Siyaseti (1852-1917)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(2), 329-340.
- Karacasulu, Nilüfer. (2009). *Hegemonik Düzen Tartışmaları ve Eleştirel Görüşler*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(4), 53-71.
- Kurubaş, Erol. (2006). *S.S.C.B Sonrası Türk Cumhuriyetlerinde Yeni Uluslanma Süreçleri Üzerine Bir Değerlendirme*. Ankara: Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi (UHP), Cilt: 2, Sayı: 5(ss.112-133)
- Nezir, Temur. (2010). *Folklor-İdeoloji Bağlamında Sovyetler Birliği Dönemi Folklor Politikaları ve Bu Politikaların Kırgız Folkloruna Etkileri*. Ankara: Bilig Dergisi, Bahar / Sayı 53 , 219-232.
- Oruzbaeva, B(1984) *Фрунзе Энциклопедия*, Frunze: Frunze Yayınları.
- Özkan, Miray. Yoloğlu, Ali Cenap. (2005). *Bir Bellek Projesi Olarak Sokak İsimlendirmesi: Ankara Örneği*. Ankara: Ankara Planlama Dergisi, 54-60.
- Öztürk, Veli. (2010). *Sosyalizm Dönemi Kırgızistan'da Bazı Kırgız Halk Şairlerinin Şiirlerindeki Dini ve Ahlaki Motifler*. İzmir: DEÜİFD, XXXII, 203-232.

- Petrov, B.G B. (2008). *Фрунзе Советский 1926-1991*, Bişkek : Frunze Yayınları
- Roy, Olivier. (2000). *Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişii*. Çeviren Mehmet Moralı. İstanbul : Metis Yayınları.
- Sarı, Yaşar. (2010) *Kırgızistan'da İktidarın El Değişirmesi: Akayev ve Bakiev'in Düşüşü*. Ankara: OAKA, 5 (9), 27-47.
- Şahin, Güven. (2010).*Türkiye'de Yapılmış Toponomi Çalışmaları*. Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 4, 134-156.
- Yetişgin, Mehmet. (2006). *Rusların Türk Toprakları Üzerinde Yayılmasının Sebepleri Üzerine Bazı Düşünceler*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 672- 702.
- Yazı, Muhammet Emin. (2007) *Çarlık Döneminde Kırgızlar 1852-1917*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.